

בס"ד

חֻבֶּרֶת
בֵּית-סֵפֶרִית בְּנוֹשָׁא:
הִלְכוֹת בְּרָכוֹת

בִּיה"ס הַתּוֹרָנִי "אַהֲבַת תּוֹרָה"
אָדָם

הורים יקרים וילדים חביבים!

הגמרא במסכת ברכות (לה.) מביאה את שאלתו של רבי לוי: פסוק אחד אומר "לה' הארץ ומלוכה", ופסוק אחר אומר "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם", אם כן למי שיכת הארץ, לקב"ה או לבני האדם?!

ומתיר רבי לוי, שלפני הברכה הארץ שיכת לקב"ה, ולאחר הברכה שיכת לבני האדם. כלומר בזכות הברכה יש לנו את הרשות לאכל, כיון שמתנת הקב"ה אלינו מותנת בכך שנפיר לו טובה.

באותה הגמרא מובאת ברייתא: תנו רבנן, אסור לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה. וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה-מעל (לקח משהו ששייך לקב"ה). מה תקנתו? ילף אצל חכם וילמדנו ברכות כדי שלא יבוא לידי מעילה.

בחוברת שלפניכם מובא לקט מתוך הלכות ברכות. תודתנו לרב אלכסנדר אריה מגדלבוים, שנתן לנו את הסכמתו להעתיק הלכות מתוך ספרו "וזאת הברכה". החוברת מבססת על הספר הנ"ל, והרוצה לעיין בה יוכל לחפש לפי הפותרות של הסעיפים את אותן הפותרות שבאותו הספר.

אנו מאחלים לכלנו שלמוד נושא הברכות בחדש זה, יעזור אותנו להפריט הטוב לקב"ה על כל החסדים שהוא עושה עמנו, ויפתח בפנינו שערי מדת חסידות, כפי שאומרת הגמרא (מסכת בבא קמא ל.), שמי שרוצה להיות חסיד יקיים את מה שנאמר במסכת ברכות.

מאתנו, צות בית הספר.

הלכות ברכות

א. הקנות הגוף לפני הברכה

1. צריך שפיו יהיה נקי מכל דבר לפני הברכה, שכתוב "ימלא פי תהלתך" (תהלים ע"א).
2. אין לברך בראש מגלה, אלא יכסה ראשו ויבזה הוא מראה שהוא נכנע ומפחד מהקב"ה.
3. לכתחלה ראוי שהאדם יהיה לבוש כראוי לפני שמברך ברכה.
4. ידיו צריכות להיות נקיות.
5. ברכת המזון חובה לברך כשהוא יושב, ויש אומרים שצריך לשבת גם בברכה מעין שלוש.

ב. הכנת המאכל - שיהיה בפניו

1. אין לברך עד שהדבר שמברך עליו יהיה מנח לפניו, כדי שיהיה לברכה על מה לחול.
אם ברך ואחר כך הביאו לו את המאכל, צריך לברך פעם נוספת.
2. בדיעבד, אם המאכל היה בקפסה או בחדר סמוך בעת הברכה - נחשב שהדבר מנח לפניו, ויש לברכה על מה לחול.
3. ברך על מאכל מסים, ואחר כך הביאו לו מאכל נוסף מאותו מין שברך עליו, יאכל תחלה מהדבר שברך עליו, כיון שעליו חלה הברכה.

ג. הכנת המאכל - שיהיה ראוי לאכילה

1. יש לבדק את הפרי מתולעים או אם הוא רקוב לפני הברכה.

2. אם בָּרַךְ וְאַחֲרָיו כָּךְ רָאָה שֶׁהַפְּרִי רָקוּב אוֹ שֶׁהַפְּרִי נָפַל וְהִתְקַלְקַל, אִם רוּצָה לֵאכֹל פְּרִי אַחֲרֵי צְרִיף לַחֲזוֹר וּלְבָרֶךְ. אָכֵל אִם בִּשְׁעַת הַבְּרָכָה הִתְכוּן לְפֶטוֹר גַּם פְּרִי אַחֲרָיו, אוֹ שֶׁאִפְלוּ לֹא הִתְכוּן אַךְ פְּרִי אַחֲרָיו הָיָה מִנַּח עַל הַשֻּׁלְחָן לְפָנָיו- אֵין צְרִיף לַחֲזוֹר וּלְבָרֶךְ.

ד. הַכֵּנֶת הַמֵּאָכֵל- לְמַעַט אֶת הַהֶפְסֵק

1. לְפָנֵי הַבְּרָכָה יֵשׁ לְהַכִּין אֶת הַמֵּאָכֵל לְשִׁמוּשׁ מִיָּדִי כְּדִי לְמַעַט בְּהֶפְסֵק בֵּין הַבְּרָכָה לְאֲכִילָה.

2. דְּגֻמָּאוֹת: גִּרְעִינִים וְאֶגְזִימִים- יִפְצֹחַ אוֹתָם. תְּפוּז וְאֲשֵׁכוֹלִית- יִקְלֹף אוֹתָם (אֶךְ יִשְׁאִיר אֶת הַפְּרִי שְׁלֵם). מֵאָכֵל שֶׁמִּנַּח בְּשִׁקִּית, אֲרִיזָה אוֹ קֶפֶסֶת שְׁמוּרִים- יוֹצִיא אוֹתוֹ. מִשְׁקָה שֶׁבִּקְנָקָן אוֹ בִּקְבוּק- יִמְזַג אוֹתוֹ לְכוּס. מֵאָכֵל חֵם מִדִּי אוֹ קָר מִדִּי- יִמְתִּין שִׁיְהִיָּה רָאוּי לְאֲכִילָה.

3. מֵאָכֵל שֶׁחֹסֵר בּוֹ מֶלַח אוֹ תְּבֻלִּין- יוֹסִיף לְפָנֵי הַבְּרָכָה כְּדִי שִׁיְהִיָּה מֵאָכֵל מְתָקָן.

4. עֲדִיף לְבָרֶךְ עַל הַמֵּאָכֵל כְּאֲשֶׁר הוּא שְׁלֵם אוֹ גָדוֹל וְרַק לְאַחֲרֵי הַבְּרָכָה לַחֲתוֹךְ אוֹתוֹ.

5. אִם הַפְּרִי חֲתוּךְ- עֲדִיף לַחֲבֹר אֶת חֻלְקָיו בִּשְׁעַת הַבְּרָכָה שִׁירָאָה כְּפָרִי שְׁלֵם. כָּךְ עוֹשִׂים לְדֻגְמָא כְּשֶׁצְרִיף לַפְתּוֹחַ אֶת הַפְּרִי לְבִדּוֹק אִם יֵשׁ בּוֹ תוֹלְעִים.

ה. הַחֲזֻקַת הַמֵּאָכֵל

1. כֹּל דָּבָר שֶׁמְבָרַךְ עָלָיו כְּדִי לֵאכֹלוֹ אוֹ לְהָרִית בּוֹ, צְרִיף לְאוֹחֲזוֹ בְּיָד יָמִין.

אֲטֵר יָד יְמִינִי (שְׁמָאֵלִי) לְאַשְׁכְּנִזִּים- אוֹחֲזוֹ בְּיָד שְׁמָאֵל. לְסִפְרָדִים- אוֹחֲזוֹ בְּיָד יָמִין.

2. דָּבָר שֶׁרָגִילִים לְאוֹחֲזוֹ בְּכַף, יָכוֹל לְהִתְזַיְקוֹ בְּכַף.

3. אֵין לְבָרֶךְ עַל פְּרִי שֶׁתְּחֻב בּוֹ סִפִּין.

ו. אפן אמירת הברכה

1. יברך בפה מלא (לא רק להניע מעט את השפתיים), בנחת, ויבטא את המלים באפן ברור ומדויק.
 2. עדיף לברך בקול רם, כי בזכות זה הוא גם יכון יותר בברכה, ולפחות שישמע באזניו מה שמוציא בשפתייו.
 3. אם ברך בלחש (לא השמיע לאזניו) - יצא ידי חובה, ובתנאי שהוציא בשפתייו.
 4. בזמן שמברך אסור לו לענות אמן למישהו אחר שמברך.
 5. בזמן שמברך אסור לו לעשות שום מלאכה או פעולה אחרת כי בזה מראה שלא מחשיב את הברכה.
 6. מתר לברך בזמן שהולך.
 7. אין להפסיק בין הברכה לאכילה, ואם הפסיק ולא הסיח דעתו מהאכילה - אין צריך לחזור ולברך.
- אם דבר בין הברכה לאכילה - צריך לחזור ולברך, אך אם הדבור היה לצורך האכילה - אין צריך לחזור ולברך (אך אסור לעשות כן לכתחלה). צריך לבלע מעט מהמאכל שברך עליו, ורק לאחר מכן מתר לו לדבר.

ז. כונה בברכות

1. לפני שמברך צריך לשים לב איזו ברכה עליו לברך.
2. צריך לחשוב על החסד והטוב שעושה אתו הקב"ה שנתן לו מזון.
3. יכון לפרוש המלים שהוא אומר. בשם אדנות - יכון שהוא אדון הכל. בשם אלקים - יכון שהוא שולט על כל הפחות.
4. לפני הברכה יכון שהוא מקים את מצות חכמים שתקנו לברך. ובברכת המזון - שמקיים את מצות התורה "ואכלת ושבעת וברכת".

5. צָרִיף לַהֲזַהֵר שֶׁלֹּא לַהֲפָרִיעַ לָאָדָם שֶׁמִּבְרֹךְ, כְּדֵי שִׁיּוּכַל לַכּוֹן בַּבִּרְכָּה.

ה. בִּרְכַת הַפֶּת

1. אָפְלוּ עַל פְּרוּר לֶחֶם צָרִיף לְבָרֵךְ הַמוֹצֵיא. אִךְ נְטִילַת יָדַיִם בַּבִּרְכָּה הִיא רַק אִם מִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל לֶחֶם לְפָחוֹת בְּכַמוֹת שֶׁל כְּזֵית אוֹ כִּפְיָה.

2. אִם אוֹכֵל פָּחוֹת מִכְזֵית צָרִיף נְטִילָה לֵלֹא בִּרְכָּה.

3. עֲדִיף לְבָרֵךְ עַל הַפֶּת כְּשֶׁהִיא שְׁלֵמָה אוֹ גְדוּלָּה.

4. מִצְוָה לְשִׁים מֶלֶח עַל הַשֵּׁלֶחֶן לִפְנֵי שֶׁמִּבְרֹךְ הַמוֹצֵיא כִּי הַשֵּׁלֶחֶן דוֹמָה לְמִזְבֵּחַ, וְנֶאֱמַר "עַל כָּל קָרְבָּנָה תִּקְרִיב מֶלֶח".

5. טוֹב לְכַתְּחֵלָה לֶאֱכֹל כְּזֵית פֶּת מִיֵּד לְאַחֵר בִּרְכַת הַמוֹצֵיא.

6. אֲסוּר לְזַרֵּק אֶת הַפְּרוּסוֹת לְסוּעֵדִים, וְכֵן לֹא יִתֵּן אֶת הַפְּרוּסוֹת בְּיַד שֶׁל הַסוּעֵדִים כִּיּוֹן שֶׁזֶּה דֶּרֶךְ אֲבִלוּת, אֲלֹא צָרִיף לְהַנִּיחַ אוֹתָם עַל הַשֵּׁלֶחֶן לִפְנֵיהֶם.

7. מִי שִׁיּוּצֵא בַּבִּרְכַת הַמוֹצֵיא שֶׁל חֲבֵירוֹ (כְּגוֹן בְּשֶׁבֶת), מִיֵּד לְאַחֵר הַבִּרְכָּה יַעֲנֶה אָמֵן, וְלֹא יִטַּעֵם מִן הַפֶּת עַד שִׁיִּטַּעֵם תַּחֲלָה זֶה שֶׁבִצַּע אֶת הַלֶּחֶם.

8. בְּזִמָּן הַסְּעוּדָה יִקְפִיד לִזְמַר דְּבָרֵי תוֹרָה, אִךְ בְּשַׁעַת הָאֲכִילָה מִמֶּשׁ אֵין מְשִׁיחִין אֶפְלוּ בְּדִבְרֵי תוֹרָה, בְּגִלּוֹל הַסַּכָּנָה שֶׁבִּדְבָר.

9. אֲסוּר לְנַהֵג בְּלֶחֶם מְנַהֵג בְּזִיוֹן, וְאֲסוּר לְזוֹרְקוֹ לְאַשְׁפָּה אֲלֹא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ עֵבֶשׁ. בְּתוֹךְ שְׂקִית מִתֵּר לְזוֹרְקוֹ לְאַשְׁפָּה.

ט. מִיַּי מִזְוֹנוֹת

1. פֶּת שֶׁלֹּא רְגִילִים לְקַבֵּעַ עָלֶיהָ סְעוּדָה נִקְרָאת "פֶּת הַבָּאָה בְּכִיסְנִין", וּבִרְכָּתָהּ "בּוֹרֵא מִיַּי מִזְוֹנוֹת".

2. יִשְׁנֵם שְׁלוּשָׁה סוּגִים שֶׁל פֶּת הַבָּאָה בְּכִיסְנִין:

א. פֶּת שְׁנִלּוּשָׁה בְּמֵי פְרוֹת, שֶׁמֶן, מְרַגְרִינָה, סֶכֶר וְכַדוּמָה.

חלה מתוקה- לאשפנזים- ברבנות המוציא, כיון שיש רב מים
בניחס לשאר הדברים שבהם לשו את העסה. לספרדים- ברבנות
מזונות, כיון שהמתיקות מרגשת.

ב. פת ממלאת במיני מתיקה.

ג. פת יבשה ופריכה. לדגמא: מציות, קרקרים, בינגלה. אף אם
עשו מלחם טוסט- ברבנות נשאת המוציא. מצות- כיון שנגאלות
בקביעות סעודה- לאשפנזים ברבנות המוציא. לספרדים- בפסח
ברבנות המוציא, ובשאר השנה ברבנות מזונות.

3. אם אוכל פת הבאה בפסגין בכמות של "קביעות סעודה"
(גדל של 3-4 ביצים) מברך המוציא, בתנאי שמדבר במאפה של
מזונות (כגון בורקס), אף בתבשיל של מזונות (כגון אטריות)
בכל מקרה ברבנות מזונות.

י. ברכה ראשונה ואחרונה

1. הטועם מאכל כדי לדעת אם הוא טוב ואחר כך פולט אותו-
אין לברך עליו, אפילו אם טועם כמה פעמים.

2. אם טועם ובולע נחלקו הפוסקים אם צריך לברך ברכה
ראשונה, ולכן עדיף שיכון להנות מן המאכל, ויברך עליו.

3. בברכה ראשונה חייב אפילו על פרור מאכל וטפת משקה.

4. בברכה אחרונה על מאכל חייב אם אוכל בשעור פזית. ועל
משקה אם שתה בשעור של רביעית.

5. שני מאכלים מצטרפים לשעור פזית, וכן שני משקים, אף
מאכל ומשקה לא מצטרפים.

6. ברכה אחרונה על מאכלים:

אכל לחם- מברך ברבנות המזון.

אכל מזונות- מברך "על המנה" בברכה מעין שלוש (מקצת
משלוש הברכות הראשונות של ברבנות המזון).

שתה יין- מברך "על הגפן" בברכה מעין שלוש.

אכל פרות משבעת המינים- "מברך על העץ", בברכה מעין שלוש.

אכל שאר פרות, ירקות ומאכלים שאין גדולם מן הארץ, או שנשתנתה צורתם או נשתה שאר משקים (חוץ מים)- מברך בורא נפשות.

י"א . ברכה על מאכלים הנאכלים בסעודת פת (לחם)

1. כל המאכלים הנאכלים בסעודת פת, שבאים בגלל הסעודה, נחשבים טפלים אל הפת שהיא העקר, והפת פוטרת אותם מברכה ראשונה ומברכה אחרונה.

2. זין (וכן מין ענבים) נחשב למשקה חשוב, ואינו נעשה טפל לפת, ואם שותה בתוך הסעודה צריך לברך עליו בורא פרי הגפן.

3. זין פוטר את כל המשקים מברכה ראשונה ומברכה אחרונה.

4. מאכלים שאוכל למנה אחרונה אין ברכת הפת פוטרת אותם מברכה ראשונה אלא רק מברכה אחרונה. לכן לדגמה: על סלט פרות שאוכל בתוך סעודת פת צריך לברך בורא פרי העץ, אף לא יברך אחריהם בורא נפשות כיון שברכת המזון תפטר אותם מברכה אחרונה.

י"ב. ספק וטעות בברכה

1. אדם שלא יודע מה מברכים על מאכל מסים, ואין לו דרך לברר זאת- יאכל אותו בתוך סעודת פת, והפת פוטרת אותו מברכה.

2. אם אכל מאכל והסתפק אם בִּרְךָ עָלָיו בִּרְכָה ראשונה- מְמַשִּׁיף לְאָכֹל, וְאִינוּ מְבָרֵךְ בְּגִלּוֹל הַסֶּפֶק.
- עֲדִיף בְּמִקְרָה זֶה לְקַחַת מֵאָכֹל שֵׁיִשׁ לוֹ אֶת אוֹתָהּ הַבִּרְכָה שֶׁל הַמֵּאָכֹל שְׁאוֹתוֹ הַתַּחֲלִיל לְאָכֹל, וּבִתְנָאֵי שְׁלֹא הַתַּכּוֹן מְלַכְתַּחֲלָה לְאָכֹלוֹ, וַיְבָרֵךְ עָלָיו וַיִּפְטֹר אֶת הַמֵּאָכֹל הָרָאוּשׁוֹן שֶׁהוּא מְסַפֵּק אִם בִּרְךָ עָלָיו.
- אֲפֻשְׁרוֹת נֹסֶפֶת- יִבְקֹשׁ מִמִּישָׁהּ אַחֵר לְבָרֵךְ עַל מֵאָכֹל עִם אוֹתָהּ בִּרְכָה, וַיִּכְנֹן לְצֵאת בְּבִרְכָתוֹ יְדֵי חוּבָה.
3. סֵפֶק אִם בִּרְךָ בִּרְכַת הַמְּזוֹן- חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ, כִּינּוֹן שֶׁבִּרְכַת הַמְּזוֹן הִיא מַצְנָה מִן הַתּוֹרָה.
4. אִם טָעָה בְּבִרְכָה עַל כָּל מֵאָכֹל, וַיְבָרֵךְ שֶׁהִפֵּל- יֵצֵא יְדֵי חוּבָה בְּדִיעֵבֶד (כִּינּוֹן שֶׁהִיא בִּרְכָה כְּלָלִית).
5. אִם טָעָה בְּבִרְכָה עַל כָּל מֵאָכֹל חוּץ מִמִּים וּמֵלַח, וַיְבָרֵךְ בּוֹרָא מִינֵי מְזוֹנוֹת- יֵצֵא יְדֵי חוּבָה בְּדִיעֵבֶד.
6. אִם בִּרְךָ בּוֹרָא פָּרִי הָאֲדָמָה עַל דְּבַר שֶׁבִּרְכָתוֹ בּוֹרָא פָּרִי הָעֵץ- יֵצֵא יְדֵי חוּבָה. אִךְ לְהִפּוֹךְ- לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבָה (כִּינּוֹן שֶׁהָעֵץ גָּדֵל מִהָאֲדָמָה, אִךְ הָאֲדָמָה לֹא גָדְלָה מִן הָעֵץ).
7. קוֹדֵם שֶׁיְבָרֵךְ יַחֲשֹׁב אִיזוֹ בִּרְכָה הוּא צָרִיךְ לְבָרֵךְ, כְּדֵי שֶׁפֶּאֶשֶׁר יִזְכִּיר אֶת שֵׁם ה', שֶׁהוּא עֹקֵר הַבִּרְכָה, יֵדַע אֶת סִיּוֹם אוֹתָהּ הַבִּרְכָה. אִךְ אִם הִזְכִּיר אֶת שֵׁם ה' וְרַק אַחֵר כָּךְ יֵדַע אִיזוֹ בִּרְכָה מְבָרֵךְ, וְסִיּוֹם אֶת הַבִּרְכָה בְּצוּרָה נְכוֹנָה- יֵצֵא יְדֵי חוּבָה בְּדִיעֵבֶד.
8. אִם הִכְנִיס לְפִיו מֵאָכֹל לֵלֵא בִּרְכָה: אִם יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת הַמֵּאָכֹל מִפִּיו לֹא שְׂיִמָּאֵס (לְדַגְמָא- סְכָרְיָה עַל מַקֵּל)- יוֹצִיא וַיְבָרֵךְ.
- אִם הוּא דְּבַר שְׂיִמָּאֵס אִם יוֹצִיאוֹ (לְדַגְמָא- לֶחֶם)- יִסְלַק אוֹתוֹ לְצַד אַחֵד שֶׁל פִּי וַיְבָרֵךְ.
- אִם אֵי אֲפֻשֶׁר לַעֲשׂוֹת זֹאת (לְדַגְמָא בְּמִשְׁקָה)- יִפְלֹט אוֹתוֹ, וְלֹא יִהְיֶה מִהָעוֹלָם הֵזֶה בְּלֵא בִּרְכָה.

9. אם אכל מאכל ללא ברכה- כל עוד לא סיים את המאכל הוא צריך לברך.

י"ג. עקר וטפל (המאכל החשוב, ומה שמתלווה אליו)

1. אם היו לפניו שני מאכלים, שהאחד עקר והשני טפל לו- מברך על העקר ופותר את הטפל.

דגמאות: עוגה שמקשטת בספריות- מברך מזונות ולא שהפל. סלט אבוקדו מקשט בתתיכות גזר- מברך בורא פרי העץ, ולא מברך בורא פרי האדמה. בלינצ'ס או בורקס שבתוכם פטריות, תפוחי אדמה או גבינה- מברך רק מזונות. סלט פרות שהרב בו פרות העץ, והמעוט פרות האדמה- מברך בורא פרי העץ. בטנים עם סכר- מברך בורא פרי האדמה (כיון שהעקר הם הבטנים). שוקולד עם אגוזים- מברך שהכל (כיון שהעקר הוא השוקולד).

2. אם הוא מחשיב את שני המאכלים כחשובים- מברך על כל אחד בנפרד.

3. תבשיל שמערב בו מין מזונות מחמשת מיני דגן (חטה, שעורה, שבלת שועל, שיפון וכסמית), מין המזונות הוא העיקרי, גם אם הוא המעוט (ובתנאי שהאדם מחשיב אותו), ומברך רק בורא מיני מזונות.

י"ד. מאכל שנשתנתה צורתו

1. מאכל שנשתנתה צורתו ונמוח (נמעה) מברך עליו שהכל. לכן פרות וירקות שנתרסקו לגמרי- ברפתם שהכל. אם ברו עליהם את ברפתם המקורית- יצא ידי חובה. מאכלים העשויים מקמח תירס, כגון במבה, ברפתם שהכל.

2. אם צורתו של המאכל נשתנתה אף הוא לא נמוח (לא נמעה)- מברך עליו את ברפתו המקורית. לכן פופקורן שעשוי מגרעיני

תירס, אף על פי שגששתנה צורתם, כיון שלא נמוחו אלא עברו התפחה בדם- מברך על הפוקרון בורא פרי האדמה.

ט"ו. דין קדימה בברכות

1. היו לפניו מאכלים שונים, סדר הקדימות הוא: מג"ע א"ש. מ- מזונות. ג- גפן. ע- עץ. א- אדמה. ש- שהכל (יש לציין שברכת "המוציא" היא החשובה ביותר, אך היא גם פוטרת את שאר המאכלים ולכן לא נמנתה כאן).

2. את סדר הקדימות למדו חז"ל מהנאמר בתורה: "ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ-זית שמן ודבש" (דברים ח', ח'). א. חטה. ב. שעורה. ג. זית. ד. תמר (זהו ה"דבש" המזכר בפסוק). ה. ענבים (הפרי של עץ הגפן. אך היין שברכתו בורא פרי הגפן, קודם לברכת בורא פרי העץ). ו. תאנה. ז. רמון. ח. שאר פרות העץ יהיו בסדר העדיפות הבא לאחר פרות שבעת המינים המזכרים בתורה.

3. אם יש לפניו שני מאכלים שברכתם בורא פרי העץ (לדגמא: תפוח ותפוז)- יברך על זה ששלים. ואם שניהם שלמים או שניהם חתוכים- יברך על זה שחביב עליו יותר.